

LITTERATURKRITIK &
ROMANTIKSTUDIER
SKRIFTRÆKKE 30

Henrik Blicher

Rejsen i en nøddeskal
Om Jensen Baggesens Labyrinten

Litteraturkritik & Romantikstudiers Skriftrække

Skriftrækken udgiver aktuelle bidrag, som indgår i Dansk Selskab for Romantikstudiers forskningsaktivitet. Manuskripter fra konferencer, gæsteforelæsninger, medlemmernes works in progress, relevant diskussionsmateriale. De enkelte numre fordeles gratis internt i selskabet og kan af andre interesserede erhverves ved henvendelse til skriftrækkens redaktør. Redaktionen modtager gerne forslag til udgivelse af nye numre inden for selskabets område. Henvendelse til formand eller redaktør.

Oversigt over producerede numre findes bag i heftet.

Skriftrækken udgives med støtte fra Forskningsfonden, Aarhus Universitet.

Aarhus Universitet

Jacob Bøggild (formand)
Institut for Nordisk sprog og litteratur
Århus Universitet
Niels Juels Gade 84
8200 Århus N
Tlf.: 8942 1926
E-mail: norjb@hum.au.dk

Lis Møller (kasserer; skriftrække redaktør)
Institut for Litteraturhistorie
Aarhus Universitet
Langelandsgade 139
8000 Århus C
Tlf.: 8942 1841
E-mail: litlm@hum.au.dk
Fax: 8942 1850

Rejsen i en nøddeskal Om Jens Baggesens *Labyrinten*

Henrik Blicher

I 1996 udfærdigede en arbejdsgruppe på foranledning af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab en intern rapport, "Udgivelse af danske litterære tekster efter 1800. En redegørelse for behov, problemer og perspektiver". Rapporten er – på grund af farven på omslaget – blevet kendt som 'den røde betænkning', og den er i øvrigt siden hen blevet offentligt tilgængelig på nettet. Og da det drejer sig om et særdeles nyttigt arbejdsredskab, vil jeg gerne benytte lejligheden til at anbefale den: <http://www.dsl.dk/uadlte1800.pdf>. Selv om Jens Baggesens forfatterskab ikke udelukkende hører til i det 19. århundrede, som er betænkningens primære genstandsområde, har han alligevel sneget sig med ind. Betænkningen kortlægger danske forfatterskaber fra P.A. Heiberg til Thøger Larsen og beskriver, hvad der er tilgængeligt af udgaver, hvorfor nogle er bedre end andre, og hvorfor nogle forfatterskaber kunne fortjene at udkomme i nye, kritiske udgaver. Det sidste gør sig gældende, mener arbejdsgruppen, for Jens Baggesens *Labyrinten*. I konklusionen hedder det: "JB's forfatterskab har inden for en forholdsvis snæver kreds bevaret en til tider intensiv, forskningsmæssig interesse, mens en bredere kreds kun har ofret det beskeden opmærksomhed. Lyrikken foreligger kun i senere

redaktioner, ikke udgivet efter 1. udgaverne, og der må her siges at eksistere et behov, men ikke noget påtrængende behov for nyudgivelse” – stilistisk set må dette siges at være afbalanceret betænkingsprosa: ’det kunne være herligt at få udgivet Baggesens digte mere tidssvarende, men der er ikke rigtig nogen, der vil købe bøgerne’. Men konklusionen er ikke slut: “Derimod er der et indlysende behov for en komplet, kritisk og kommenteret udgave af *Labyrinten*”.

Jeg skal om et øjeblik vende tilbage til omfanget af denne opgave (som jeg i parentes bemærket har påtaget mig for år tilbage og som nu har mulighed for at blive til noget), men først et par ord om karakteren Baggesen, sådan som han giver sig til kende i forfatterskabet. Med den formulering ’karakteren Baggesen’ prøver jeg at lægge afstand til en snæver biografisk interesse for forfatterskabet. Og det er der som bekendt ikke noget nyt i; hør bare hvordan Søren Schou balancerede, da han i en artikel i *Dansk Noter* 1991 (nr. 3, s. 26) overvejede mulighederne for en rehabilitering af Baggesen. Betyder den principfaste afvisning af det biografiske ikke, at litteraten giver afkald på det allermest interessante i Baggesens værk, den intrikate forvikling af liv og skrift? – spørger han. Videre hedder det: “En aktualisering af Baggesen kunne efter min mening tage udgangspunkt i hans egen korrekte forsikring om, at hans liv er mere interessant end hans værk: læsning må understøttes af portrættering.” Dette skal, skynder Schou sig at tilføje, “ikke forstås som et argument for en tilbagevenden til en værkudgrænsende biografisme, skønt litteraturundervisere vist generelt har spillet sig et vigtigt pædagogisk middel af

hænde ved at negligere den sammenfattende *forfatterkarakteristik* til fordel for den snævre tekst-(eller tekst-samfund)betragtning”.

Jeg er af den mening, at der findes andre mindst lige så interessante ting i forfatterskabet, men jeg skal ikke være den, der – selv i dette forum – spiller mig et vigtigt pædagogisk middel af hænde. Jeg skal derfor ikke undlade indledningsvis at praktisere lidt betænkelig værkudgrænsende biografisme for om et øjeblik at gå ordentligt til værks. Den passage, jeg skal citere, er omtrent den samme som Vilhelm Andersen, der var en stor Baggesen-fan, hentede fra Baggesens opstemte beskrivelse af en rejse til Fyn og Nordtyskland i 1787 (jf. *Ill. dansk Litteraturhistorie* bd. 2, 1934, s. 732f.). Man kunne kalde den hans “lille labyrint”. Baggesen finder vi sammen med sine adelige nordtyske venner, vi er i Tremsbüttel, datoen er den 31. august, og det er lige før der kommer post:

“Greven, Grevinden, Ebert, hans Kone og jeg sade om Bordet. Posten kom. Stolberg rækkede mig først et Brev – fra Hviid – jeg blev rød af Glæde – derpaa eet – fra Pram – jeg zittrede af Fryd, og endelig rækkede Louise mig eet fra Trolleborgs himmelske Dronning, og jeg rasede af Henrykkelse. Jeg tog alle disse kjære Breve, foer op af Stolen, trykkede dem til mit Hjerte, til mine Læber, glemte mig selv, sprang op og dandsede omkring paa Gulvet, og til Tilskuernes store Fornøielse gik paa den behageligste Maade fra Forstanden og ud i Haven. Maanen skinnede, Stjernerne tindrede, hele Naturen smilede – jeg tumlede mig i Engen, stødte Kolbøtter, sprang i Veiret for at kysse den nærmeste Stjerne, men kom langt fra ikke Halvveien, før jeg dumpede bus ned og kyssede Jorden.

Jeg erindrer mig ikke nogensinde at have været mere tøileløs glad. Taarerne styrtede mig af Øinene, jeg slængte mig ned paa mine Knæe, og bad brændende til Gud, takkede ham i convulsiviske Haandslag, og blev efterhaanden mere rolig.”

Det lykkes her den ligevægtige greve at få sin følsomme ven ind i stuerne igen. Grevinden spørger forekommende til indholdet af brevene – “Ere de da saa særdeles skønne, ere Efterretningerne saa forfærdelig glade”. Hun kender tydeligvis ikke sin Baggesen, der svarer, at han da endnu ikke har åbnet dem. Det kommer nu – læseren deler grevindens interesse for indholdet, og det danner baggrund for anden akt, hvor temperaturen – om muligt – skrues endnu et par grader i vejret. Der er tre breve: først et fra vennen Hviid, som imidlertid er omtrent ulæseligt og “maa vente til roligere Øieblikke”. Så er der et fra Sybille Reventlow: “Jeg læste det og græd heftigt. Jeg bad til Gud med voldsomme Følelser af mit hele kogene Hjerte at velsigne hende og hendes Ludvig.”

Så er kulminationen forberedt, den kommer her.

“Nu tog jeg Prams, aabnede det, læste den første Side, og frydede mig og loe – læste den anden Side, og studsede – den tredje, og ærgrede mig – den fjerde, og græmmede mig – den femte og blev rasende – den sidste, og besvimeede.

Jeg kom til mig selv ved at brænde mit Hoved i Lyset, jeg sprang op, foer ud i Luften, gennem Haven, over den vaade Eng og løb,

indtil jeg styrtede i nogle Buske. Min Sjæl zitter ved at erindre sig de Smerter, som den Gang rasede i dens Inderste. Længe blev jeg ved at skribe, vride mig om paa Jorden og krampes i den vildeste Utaalmodighed. Jeg var upaatvivlelig omkommen i denne Tilstand, dersom ikke en Strøm af Taarer havde lettet mit bristende Hjerte.” (Alle citater fra: *Jens Baggesens Biographie* bd. 1, udg. af August Baggesen, 1843, s. 140-143)

Efter således at have introduceret hovedpersonen, skal jeg gøre mit bedste for at holde ham ude af de følgende betragtninger. Og i stedet koncentrere mig om den komponerende bevidsthed bag hele dette festfyrværkeri af følsomhed, der stritter i alle retninger. Jeg skal holde mig til to kommentarer af forberedende karakter. Det første, der slår en, er selvsagt indtrykket af en mageløs sceneprestation med én altoverskyggende hovedperson, et undrende publikum (de adelige venner) og en udefrakommende impuls i form af en række breve, hvis indhold aldrig røbes, men som er spektakulært til stede i form af ustyrligt løb og spring hen over scenen, ukontrolleret gestik, selvforglemmelse (“Jeg kom til mig selv ved at brænde mit Hoved i Lyset”) og et sprog fyldt med udråb, ellipser og andre elementer, der tilnærmer sproget den rene affekt. Man kunne med Ernst Robert Curtius kalde det en *Unsagbarkeitstopos* til scenebrug (*Europ. Literatur und lat. Mittelalter* kap. 8, 1948); følelsens overskud, bliver til sprogets underskud. Men jo altså indlysende nok på skrømt.

Det andet markante i det citerede stykke er selve scenegangen. Ikke spørgsmålet om, hvordan vor hovedperson udnytter hele scenens bredde, fra indenfor til udenfor og tilbage igen. Men den hidsigt insiste-

rende gennemspilning af to dominerende følelser: *Himmelhoch jauchzend, zum Tode betrübt* (Goethe: *Egmont*, III. akt). Første gennemløb – der omhyggeligt er forberedt ved to andre breve – kulminerer i den mest uudtrykkelige glæde. Det er Sybille Reventlows brev. Andet gennemløb ender i en perfekt symmetrisk sorg og afmagt. Det er vennen Christen Prams brev, ham, der udgjorde den dyriske tredjepart i det sjælevenskab, som Baggesen på dette tidspunkt havde etableret med hans kone, Magdalene Pram, hende, der er gået over i litteraturhistorien som Seline.

Det var præsentationen af den gennemgående karakter, Jens Baggesen – i det tvetyls, som jeg mener, han bør betragtes i. På den ene side et helt ekstrarordinært receptivt talent, på den anden side en komponerende bevidsthed af tilsvarende omfang. At skille de to ud fra hinanden er ikke nogen nem operation – og i tidens løb har deres sammenfiltrethed været genstand for mange småtskårne vurderinger – men den skal ikke desto mindre forsøges her. Johannes Ewalds anvisning (i Fortalen til *Samtlige Skrifter*), på hvordan man bør være “nogenledes kold, for at kunne skildre sin Ild” gør sig også gældende for Baggesen (*Samlede Skrifter* bd. 3, 1969, s. 240). Jeg har således ikke noget ønske om at uddele karakterer for i hvilken grad Baggesen var kold, når han påstod at være varm (som i det citerede optrin), men tager ganske enkelt dobbeltheden som en poetologisk forudsætning. En produktivitetsfremmende foranstaltning.

Dermed har jeg langtfra sagt alt, hvad der er at sige om fortællerholdningen i *Labyrinten*, men blot antydning med hvilken forfarenhed den på dette tidspunkt 23-årige digter håndterer sit sjæleliv. Baggesens dob-

beltspil med sig selv er baggrunden for forfatterskabets mange, mere eller mindre explicitte selvfordoblinger i form af drilagtig rollepoesi, navneskul og fuldt udfoldet dobbeltgængeri (det bedst kendte eksempel er: *Giengangeren og han selv eller Baggesen over Baggesen*, 1807).

Et andet forhold, som jeg nu skal komme ind på, er Baggesens brug af andre litterære tekster. Før Holbergs satiriske epos, som man plejer at kalde det, *Peder Paars* udkom i en samlet udgave 1720, udsendte han værkets første tre dele. På det tidspunkt så titelbladet således ud:

En Sandfærdig
Ny Wiise
Om
Peder Paars
Som gjorde en Reyse fra Cal-
lundborg til Aars/
Skreven til Lægedom/ Trøst og Husva-
lelse for alle got Folk/ som lide Kaars og
Modgang her i Verden/
Af
Hans Mickelsen
Borger og Indvaaner i Cal-
lundborg/
Med skønne Anmerkninger nedenunder
efter den ny Maade/

Ingen har mig bekendt forsøgt sig med at synge *Peder Paars* som en “ny Wiise”, men det er hvad Hans Mickelsen anbefaler i det efterfølgende, her udeladte: “Siunges efter den Melodie: Arma virumque cano &c.” Det er en hilsen til Vergils *Æneide*, indledningsordene: ‘Jeg synger om krig og om manden osv.’. Valgfrit kan denne melodi udskiftes med “den gamle Østerlandske Viise” om Odysseus’ hjemtur – jeg skal undlade at udtale

det på græsk, men det dækker over den kendte indledning til *Odysseen*: 'Muse, fortæl mig om manden ...'

Det kan nu være, hvad det være vil: lærd spøgefuldhed eller raffineret intertekstualitet. Alene på titelbladet finder vi en travestering, eller mere neutralt, en dialog med to klassiske eper, som Holberg respektløst (men det er en del af legen) betragter som skipperskrøner fra Middelhavet og skillingsvisens velkendte form: "Trykt i dette Aar" – en angivelse, som har givet senere, mere minutiøst indstillede litteraturhistorikere hovedbrud: man er dog blevet enige om at sætte året til 1719.

Hans Brix (*Danmarks Digtere*, 1951, s. 152) har gjort opmærksom på, hvordan Baggesens titelblad til den fortælling, der senere blev kendt som "Kallundborgs Krønike", læner sig op ad Holbergs. Hvis man vel at mærke gør sig den umage at gå tilbage til teksten, sådan som den fremstod for læsere af Rahbeks tidsskrift *Minerva* i august 1786.

En ny
og
sandfærdig Historie
om
Oprindelsen til Bog-Censur;
hvorlunde
den blev opfundet af en gammel Borgmester i Kallundborg, som ikke
kunde lide, at man 100 Aar i Forveien havde fortalt en meget uskyldig
Historie.

—
Efter ringe Evne, paa Riim
forfattet
af
Simon Simonsen
uværdig Substitut ibidem.

—
Med den dybsindige Magister Ypsilons
sprænglærde Anmærkninger.

Dialogen med Holberg fortsætter i selve digtet eller rettere i de 'sprænglærde anmærkninger', som angiveligt er skrevet af Magister Ypsilon. Om selve den kallundborgske krønike, som spiller en afgørende rolle i Baggesens drilsk turnerede hyldest til det fri og ucensurerede bogmarked, hedder det: "Denne Kallundborgske Krønike, eller som den hedder paa Titelbladet: *Chronicon Callunopolitanum*, er en meget tyk Foliant, fuld af store Mærkværdigheder. Den er skreven fornemmelig paa Jysk af en ubekiendt Forfatter, henved hundrede Aar før Kong Dans Tid. Den store Hans Mikkelsen har meget betient sig af dens Fortsættelse til sin Historie om den vidtberømte Peder Paars; men den egentlige Krønike synes han ikke at have kiendt. Den er overmaade rar, gandske defect; og paa de fleeste Steder af Ælde ulæselig." Man genkender her en lang række af de mystifikationsgreb, som en eftertid har gjort flittigt brug af: det er her Søren Kierkegaard har stået i lære, og for nylig så bogmarkedet det seneste, men ikke det mest talentfulde bud på sagen: Regines dagbog.

Men hvordan – vil nogen måske spørge – hænger disse udmærkede, men isolerede komparativistiske observationer sammen med Baggesens hovedværk, med *Labyrinten*? Jeg har to svar, hvoraf det første er det mindst omfattende.

I maj 1789 er Baggesen ikke kommet længere på sin rejse end til Holsten. Her begejstres han – i en grad, der nok kan forbavse hygiejnisk forvante læsere i det 21. århundrede – over en lille landlig husholdning, der rummer ni personer, men ikke desto mindre er et mønster på renlighed. Han forsikrer derefter: "I alle de Stadsstuer jeg hidtil har seet, fra Skoleholde-

rens i Hulbye til Kongens i Kiøbenhavn, har jeg forgieves søgt om den fuldkomne Reenhed, som jeg fandt her – i Køkkenet” (Brostrøm, s. 43). Fortælleren har angiveligt sin gang i alle lag af befolkningen, hos kongen og hos ’skoleholderen i Hulbye’. Hulby er navnet på en landsby ved Korsør, Baggesens hjemby. Men det er også navnet på Baggesens fingerede fætter, som angiveligt har skrevet “Forfatterens Liv og Levnet”, der indgik i *Ungdomsarbejder* fra 1791, mens Baggesen arbejdede på *Labyrinten*. Den fulde titel lyder: “Forfatterens Liv og Levnet / af / hans Fætter / Med begges Anmærkninger / (Fragment)”. Fætteren betegnes i en note som “Simon Simonsen, velmeriteret Skoleholder i Hulbye”. Og ham har vi allerede mødt som forfatteren til den sandfærdige historie om ’oprindelsen til bogcensur’.

Det lille eksempel illustrerer, at der er noget andet på spil i Baggesens *Labyrinten* end det, man skulle forvente af en rejsebeskrivelse. Og ’man’ troede længe, at Baggesens værk var en rejsebeskrivelse. Det kan siges på en anden måde: ’man’ havde en genreforventning om, at værket var en rejsebeskrivelse. Denne opfattelse kræver som mindstemål et subjekt, et rejsende subjekt, og en *omverden* (et ord, som i øvrigt netop Baggesen har opfundet). En rejsebeskrivelse er da rapporten om dette subjekts møde med omverdenen, det er det, han skriver hjem om. En rejsebeskrivelse af den art, har man forklaret kulturhistorisk som noget, der ligger i forlængelse af andre rejsebeskrivelser, historien om, hvordan de meget omfattende rejser uden for Europa (Bougainvilles og Cooks rejser til Sydhavet fx, hvor de Europatrætte rousseauister opsøgte uspoleret exotica under fremmede himmelstrøg) eller de mindre omfattende rejser ned

igennem Europa (Baggesen nævner flere danske eksempler: Frederik Sneedorff, A.C. Hviid). Opdagelsen af Schweiz reserverer han sig selv, om end teksten afslører, at han var del af en modebølge. Hør blot beskrivelsen af det karakteristisk sublime “Rhinfald”. Her er man “ikke i Himmerige, ikke heller i Helvede, men i begge paa eengang. Skønhed og Skræk er her blandet; det Skønne er saa forfærdeligt, og det forfærdelige saa skönt, at Siælen paa eengang flyver ind deri og tilbagestødes. Man zitrer paa den rystende Træbygning (der synes at skiælve tilligemed hele Jorden) ved hundrede Tordener, ved den overstyrte Vand-Ild, ved den fnysende Afgrund – og dog fristes man til af den henrivende Skønhed i dette skrækfulde Hellige at styrte sig i Svælget, og henlynes, hentordnes, henstormes i dets Smaragdbarm” (1830 bd. 2, s. 408). Det ville være uhøfligt at bryde ind i sådan en henrykkelse, men man må regne med, at når der er anbragt en nok så rystende “Træbygning”, så er det for at servicere et allerede etableret behov blandt turister for rystende naturoplevelser.

Et centralt krav til rejsebogsforfatteren er oplagt nok vederhæftighed. I sin enkleste form går dette krav ud på, at enhver læser i princippet kunne være i stand til at eftergøre den beskrevne rejse og vende hjem med de selvsamme informationer. Kravet til rejsebogsforfatteren er altså retorisk set *imitatio* af en foreliggende, stabil verden. Det betyder, at fænomenet fiktion i bund og grund tilskrives en meget lille rolle. Og i den forbindelse er det forstyrrende, at en imaginær skoleholder fra Hulbye, der angiveligt tidligere har skrevet forfatterens biografi, vinder indpas i for-

tællingen. Hverken skoleholderen eller kongens stuer kunne måle sig i renlighed med den nordtyske bondekones.

Endnu mere forstyrrende er det, når beskrevne tildragelser slet ikke har fundet sted på den rejse, der fortælles om. Det gør sig faktisk gældende for et længere afsnit i *Labyrinten*. – Jeg skal om et øjeblik forklare, hvad jeg mener med *Labyrinten*; det er en længere historie, som er forudsætningen for mine aktuelle udgivelsesplaner – men i netop denne sammenhæng betyder *Labyrinten* førstetrykket, de to bind på tilsammen omtrent 900 sider, der udkom i 1792 og 1793 og omfattede turen fra København til Basel. Den sidste sætning i bind to, hvis man fraregner forfatterens i øvrigt yderst interessante, men aldrig siden trykte udenværker i form af kommentarer til den beskrevne rejse og lovninger på en fortsættelse, lyder: "Jeg var alt paa Schweitzers Grund – Vi rullede ind i Basel". I dette førstetryk indgår der en skildring af en rejse rundt om jorden, som Baggesen foretog sammen med digterkollegaen Matthias Claudius og et lille belevent selskab. Det belevne består først og fremmest i, at alle er med på selskabslegen, der i sin rørende enkelhed går ud på, at forestille sig, at turen i sejlbåd på en nordtysk sø af overkommelige dimensioner er intet mindre end, som det hedder, "Reisen til Verdens Ende". Selskabet er altså indforstået med de to digtervenners projekt: at lade en stor og eventyrlig verden hvælte sig over den hjemlige lilleverden – man diskuterer ivrigt, hvorvidt man har krydset ækvator, hvorvidt denne eller hin lokalitet svarer til kaptajn Cooks beskrivelser fra Sydhavet. Og så videre. Jeg skal være den første til at indrømme, at den imaginære rejse er lidt anstrengende i sin gemytlighed og sin implicite hyldest til den digteriske fantasi-

evne. Men det er muligvis ikke nogen rimelig indvending. Det skal jeg vende tilbage til. I denne sammenhæng er det værd at vide, at jordomsejlingen faktisk (i det omfang en imaginær rejse er faktisk) har fundet sted to år forinden, dvs. 1787, hvor grundlaget for det, vi kender som *Labyrinten*, er den rejse Baggesen påbegyndte i maj måned 1789.

At rejsen i kronologisk forstand ikke hører hjemme i *Labyrinten*, er ikke noget som Baggesen lægger skjul på. Den imaginære rejse indgår i et brev til S*, som man uden besvær kan identificere som vennen og rejsekammeraten Karl Spazier (*Wanderungen durch die Schweiz*, 1790). Af brevet fremgår det, at der ikke er meget at skrive hjem om: der er en møntfabrik, men brevskriveren beder om tilgivelse for, at han "finder Dugdraaben paa dette Græsstraee med Soelen i Barmen skønnere end alle Verdens Speciedalere" (1792, s. 109). Han sætter sig da for at fortælle om en spadseretur langs den lokale flod, men afbryder sig selv med sin altså halvgamle erindring om en imaginær rejse. Da det lille rejseselskab igen er kommet sikkert i havn, vender fortælleren tilbage til sit apropos, spadsereturen og møntfabrikken. Den indskudte rejseberetning er en digression af den art, som Sterne havde indført som et sikkert stiltræk i en moderne rejseskildring, hvormed digteren viser sin suverænitet over tiden. Og samme Sterne spiller en central rolle i *Labyrinten*, hvad der på sin vis er velkendt fra litteraturhistorierne.

Hvad bestiller den gamle historie i den nye historie, hvorfor nu dette brud på den traditionelt fremadskridende kronologi? Der er to svar, hvoraf det snusfornuftigste ikke nødvendigvis er det bedste. Baggesen har i sin indledning ("Forerindring") beskrevet problemet med materiale-

manglen til den første del af *Labyrinten* – det er den, der strækker sig til og med kurstedet Pyrmont og omfatter første bind. Fraværet af de breve, han sendte hjem til fornævnte Magdalene Pram (Seline) var mærkbart, da han satte sig for at “lægge dem til Grund for Udarbejdelsen” (Brostrøm, s. 19) af sin rejsebeskrivelse. De angiveligt ”meer end et halv hundrede Breve” (ibid.) havde hun ladet gå op i røg – formentlig i ærgrelse over at være blevet tilsidesat til fordel for den schweiziske skønhed af god familie, Sophie Haller, der blev Baggesens første kone. De destruerede breve opvejedes ikke af den stump rejsedagbog fra 1789, som i dag er tilgængelig. Først i Schweiz, dvs. i august 1789 påbegynder Baggesen en sammenhængende dagbog. Det er derfor en nærliggende tanke, at forklare tilstedeværelsen af den gamle erindring om verdensomsejlingen som et forsøg på at fylde et af de penible huller ud.

Baggesen-kenderen Leif Ludwig Albertsen har en anden forklaring. Han anser verdensomsejlingens tilstedeværelse i *Labyrinten* som et signal om værkets allegoriske status. Baggesen vil hermed vise, “at det faktisk skete er ganske sekundært for ham, at han ikke ønsker at gå op i omgivelserne, men vil gå op i sin egen fortolkning af dem” (*Odins mjød*, 1969, s. 45). Det lille kapitel er, hævder han, “nøglen” til *Labyrintens* allegoriske struktur. Albertsens synspunkt har bestemt noget for sig: det ligger i forlængelse af Baggesens egen afstandtagen (i fortalen) til de “blot tællende, maalende, afstikkende, copierende og silhouetterende Beskrivelser af blot synlige Gienstænde, visse nyttige Fingre have beriget Geographien med under Navn af Reiser” (Brostrøm, s. 15). Jeg er ikke sikker på, at jeg er i stand til at følge Albertsen i hans videre brug af iagt-

tagelsen, men han opnår at få sagt noget ganske væsentligt om forholdet mellem liv og digtning i *Labyrinten* – og altså om den forskydning fra virkelighed til sprogkunst, som er Baggesens anliggende. Der er ingen tvivl om, at man fejllæser værket, når man som senere biografer og udgivere fastholder *Labyrinten* som en ligefrem, realbiografisk beretning. Albertsen betegner ganske godt hensigten med forfatteren sønner og C.J. Boyes udgivelse, når han siger, at det var dem “om at gøre at gøre faderen menneskelig, jordisk, konkret” (*Odins mjød*, s. 45). Man kunne udbygge perspektivet og sige, at sønnerne med *Labyrinten* og specielt dens fortsættelse (herom senere) rejser et monument over faderens sunde, ukomplicerede kærlighed til deres egen mor. Det var, lyder deres implisitte argumentation, hende, Baggesen elskede, ikke som Albertsen hævder “det allegoriske sug opad” i sprogets labyrinter (*Odins mjød*, s. 44).

Jeg har tidligere vist eksempler på, hvordan Baggesen refererer til både sit eget forfatterskab (intratekstualitet kunne man kalde det) og andres (hvad man plejer at kalde intertekstualitet). En andet af Leif Ludwig Albertsens iagttagelser fortjener for mig at se den højeste opmærksomhed: “En omstændighed, som man ikke hidtil har bemærket i Baggesens digtning, er, at han oftere end andre større digtere stykker sine værker sammen som en montage af citater fra forgængere, ikke sådan at forstå, at han fra en ungdom i epigonalitetens tegn gror frem til større originalitet, men tværtimod således, at hans originalitet netop består i den ikke ligefrem tidstypiske maner næsten overalt i sin digtning at forholde sig til et sprogligt forlæg” (*Odins mjød*, s. 22). Det er et synspunkt med perspektiver for den, der har

sat sig for at udgive *Labyrinten* og betragte den som – så at sige – et skrivebordsprodukt fra årene 1791-93, snarere end ud fra den romantiske “fallacy”, at indtryk er lig med udtryk. Albertsen langer ud efter den komparativistiske del af den ældre Baggesen-forskning og betegner dens opbobninger af lånesedler i Baggesens forfatterskab med navne som Wessel, Holberg, Wieland osv. som ‘neopositivistiske’. Det er ikke nogen ros, og det, der ifølge Albertsen mangler er spørgsmålet om årsagen til dette litterære genbrug. Kritikken handler ikke alene om metode, men også om udøvrernes begrænsede horisont, den er nemlig først og fremmest bestemt af en national begrænsning – og det peger på Baggesen som en vigtig figur i overgangen mellem det gamle århundrede og det nye romantiske. En stor del af Baggesens referencer er nemlig tyske og befinder sig i et stort sort hul, som ligger forud for en dansk litteraturhistorie, som kanonisk sætter sin begyndelse til Oehlenschlägers fremkomst. Kort sagt Goethe-linien i dansk litteratur. Det gælder *Labyrintens* stilistiske afhængighed af Christian Gellerts følsomme breve og deres ideal om henkastet naturlighed, som Albertsen generøst anfører sammen med Klopstocks brug af labyrintbilledet. Og det gælder mange flere. Her skal afgrundens størrelse blot antydes.

Jeg havde tænkt mig at sige noget sammenhængende om udgaverne af *Labyrinten*. Jeg må nøjes med at henvise til det udleverede ark (se PS). Det er en lang og kompliceret historie. Den overkommelige del af min plan, er at udgive de to bind af *Labyrinten* fra 1792-93 i deres helhed efter førstetrykket og forsyne værket med kommentarer. Udgaverne fra dette

århundrede (Bobé 1909, Brostrøm 1965 ff., Albertsen 1976) er alle beskårne folkeudgaver. Baggesens egen andenudgave må betragtes som (endnu) et forlist kæmpeprojekt. I fortalen skriver han, at den gode modtagelse af værket i Danmark og Tyskland “har opmuntret mig til, efter lang Tilbageholden, at udgive dette maaskee meest yndede af alle mine Arbeider paa ny, med den betydelig større til omtrent syv lignende Bind voxne Fortsættelse”. De første bind var på hver omtrent 400 sider, i alt 800. I 1807 lover Baggesen altså syv lignende bind, som dog også skulle omfatte hans ‘digtervandring’ i de mellemliggende år, alt i alt en labyrint på 9 x 400 – 3600 sider! Det blev kun til en beskåret og redigeret version af 1792/93-udgaven.

De senere udgaver blev forestået af Baggesens sønner, primært August Baggesen og digterpræsten C.J. Boye. Her indarbejdes den såkaldte ‘fortsættelse’, dvs. her benyttes Baggesens efterladte breve og dagbøger (omfattende forlovelseshistorien, alpevandring m.m.) i posthumt og ærbødigt perspektiv. Det er ikke her overbevisende klart, hvor Baggesen slutter og digterpræsten tager over. Den mere uoverkommelige del af mit projekt går ud på at revidere dette uhomogene, men dybt fascinerende materiale. Det trænger det til.

Sluttelig skal jeg blot give en forklaring på min titel. ‘Rejsen i en nøddeskal’ har jeg lånt fra den af gode grunde sjældent læste henvendelse ‘Til Læseren’, som afslutter andet bind af *Labyrinten*. Her beklager Baggesen de forsinkelser som hans labyrint har været udsat for. Verden er blevet politiseret efter 1789 og hans egen labyrint står uden for. Det er Sternes

'Hobby-Horse', der indfinder sig: "Den hele vide Verden er til Hest, og enhver travet eller galloperer paa sin politiske Kiepe med en saadan Fart og Skynding, at selv Kierligheds-Gudinden *Concha* neppe vilde friste dem i disse Dage til at standse, stige af, og sætte over Elven deri – end sige den lille Valnødskaal, jeg har sat Hiul under." (bd. 2, s. 391). Der er for mig ingen tvivl om – i lyset af det foregående – at den lille valnødskaal, som er Baggesens egenartede transportmiddel, refererer til Hamlets udbrud (2. akt, 2. scene): "O God, I could be bounded in a nutshell and count myself king of infinite space ...".

PS

Foredraget blev holdt på Københavns Universitet den 25. okt. 2001 og er ikke blevet nævneværdigt revideret siden dengang. Der har beklageligvis heller ikke været lejlighed til at indarbejde nogle af de interessante perspektiver, som blev opridset i den efterfølgende diskussion. Jeg må her nøjes med at takke for bidragene. Den følgende oversigt indeholder de vigtigste udgaver af *Labyrinten*.

Labyrinten eller Reise giennem Tydskland, Schweitz og Frankrig ved Jens Baggesen, bd 1-2, Kbh. 1792-93.

Jens Baggesens Digtervandring eller Reiser i Europa i Begyndelsen af det attende og mod Enden af det nittende Aarhundrede, Kbh. 1807.

Labyrinthen. Digtervandring af Jens Baggesen, udg. af Forfatterens Sønner og C. J. Boye, bd. 1-4, Kbh. 1829-31.

Jens Baggesens danske Værker. Udgivne af Forfatterens Sønner og C. J. Boye, Kbh. 1827-32, bd. 1-12. Lab. i bd. 8-11.

Jens Baggesens danske Værker, udg. af August Baggesen, bd. 1-12. Lab. i bd. 9-11.

Labyrinten eller Rejse gjennem Tydskland, Schweitz og Frankrig, bd. 1-2, Kbh. 1888.

Labyrinthen, udg. af Louis Bobé, Kbh. 1909.

Labyrinten, udg. af Torben Brostrøm, Kbh. 1965ff.

Labyrinten, udg. af Leif Ludwig Albertsen [1976].

Litteraturkritik & Romantikstudiers Skriftrække

Følgende numre er udkommet eller under forberedelse:

1. Andrew Bowie: *"The Philology of Philosophy": Romantic Literary Theory*
2. Lilian Munk Dalgren: *Irony of Love*
5. Marie-Louise Svane: *Romantikken som litteraturkritisk konjunktur*
6. Hans Carl Finsen: *Heilige Beredsamkeit, en romantisk talemodus. Adam Müllers Zwölfreden über die Beredsamkeit und deren Verfall in Deutschland*
7. Frederik Stjernfelt: *Wie ist Form möglich? - The concept of Nature in Kant*
9. Ide Hejlskov Larsen: *Frygt og fascination: Det ubevidste i amerikansk romantik - Whitman, Poe og Dickinson*
10. Uffe Hansen: *"Det ubevidste": et brugbart kriterium for afgrænsningen af romantikken?*
11. Jochen Hörisch: *"Der Quell des Zentrums" - Über romantisches und realistisch-erzählen*
13. Roland Lysell: *Estetisk reflexion hos Carl Love Almqvist - Dialog om sättet att sluta stycken och Den sansade kritiken*
14. Hans Peter Lund: *Den franske romantik som litteraturhistorisk problem.*
15. Asbjørn Aarseth: *Forskyvninger i romantikkbegrepets funksjon - med særlig hensyn til norsk og nordisk litteraturhistorie*
16. Lise Busk-Jensen: *Dannelsesromanen som genre i romantikkens europæiske kvindelitteratur*
17. Marie-Louise Svane: *Arabesk, en romantisk grænsefigur*
18. Henrik Blicher: *Og hver en blomst modnes til en frugt - Et centralt motiv hos Tasso og Schack Staffeldt*
19. Jacob Bøggild: *"Staten, det er mig" - Om et hermeneutisk knudepunkt i Kierkegaards "Om Begrebet Ironi"*
20. Aris Fioretos: *Dead Time*
21. Michael Ott: *Lorbeer im "märkschen Sand. Zu Ehre und Geschlecht bei Kleist*
22. Sigrid Nieberle: *"Die Musik ist die romantischste" - und die weiblichste - "aller Künste". Konstruktion von Musik und Geschlecht bei Dorothea Schlegel (Florentin, 1801) und Bettina von Armin (Die Gündelode, 1840)*
23. Lotte Thrane: *Read, Written and Re-lived - Magda von Hattingbergs Readings of Rilke as Romantic Discourse*
24. J. Hillis Miller: *Friedrich Schlegel and the Anti-Ekphrastic Tradition*
25. Mads Nygaard: *"Vi er tæt på at vågne, når vi drømmer, at vi drømmer" om æstetisk repræsentation og litterær revolution i den tidlige tyske romantik (Schlegel, Novalis)*
26. Jacob Bøggild: *"Arabeske kineserier" - en læsning af H.C. Andersens Nattergalen (Replikker ved Jørgen Bonde Jensen og Søren Baggesen)*
27. Jacob Bøggild: *"Ruinøse refleksioner" om ruinen som poetisk topos hos H. C. Andersen, Bengt Algot Sørensen: "Romantik og dekadence" "Liebestod" hos Novalis, Richard Wagner og i Thomas Manns "Tristan", Peer E. Sørensen: "En ny sensibilitet" om Johannes Jørgensens introduktion af den tidlige modernisme*
28. Jørgen Huggler: *At dvæle ved det negative - om Hegel og den tidlige tyske romantik*
29. Pernille Louise Jansen: *Libhaberei fürs Absolute - om filosofisk romantik & Friedrich Schlegels romantiske ironi*
30. Henrik Blicher: *Rejsen i en nøddeskal. Om Jens Baggesens Labyrinten*